Үлкендер жолы – ұлық!

АЛАТАУ Ардагері

ardager@mail.ru

Алматы облыстық қоғамдық-саяси газеті

№6(16) 9 ақпан 2024 жыл

Жаңа Үкіметтің кеңейтілген отырысы

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ҮКІМЕТТІҢ КЕҢЕЙТІЛГЕН ОТЫРЫСЫНДА СӨЙЛЕГЕН СӨЗІ

Құрметті Үкімет мүшелері және жиынға қатысушылар!

Жаңа Үкіметтің алғашқы кеңейтілген отырысын бастаймыз. Ең алдымен, Премьер-Министр Олжас Абайұлы Бектеновті осы жоғары лауазымға тағайындалуымен құттықтаймын. Үкімет табысты жұмыс істейді деп сенемін. Бүгін біз былтыр атқарылған жұмысты қорытындылаймыз. Сондай-ақ алдағы кезеңнің басты міндеттеріне тоқталуымыз керек.

Жалпы, өткен жылы экономикамыз 5,1 пайызға өсті. Ең бастысы, еліміздің даму қарқыны бәсеңдеген жоқ. Алдыңғы Үкімет осы бағытта біраз жұмыс істеді. Кеше мен бұрынғы Премьер-Министр Әлихан Смайыловқа алғысымды білдірдім.

Бірақ қазір жайбарақат отыруға болмайды, себебі алдымызда ауқымды жұмыс тұр. Сондықтан Үкіметтің жұмысына жаңа серпін беру қажет. Негізгі мақсат – баршаңызға белгілі.

Біз 2029 жылға қарай экономикамыздың көлемін 450 миллиард долларға жеткізуіміз керек. Яғни, нақты меже бар. Енді тек жұмыс істеу қажет. Бұл – еліміздің жалпы ішкі өнімі жыл сайын кемінде 6 пайызға өсуі керек деген сөз. Сондай-ақ макроэкономикалық көрсеткіштермен қатар халықтың нақты табысы да қарқынды түрде артуы керек. Бұл – өте маңызды міндет. Бір сөзбен айтқанда, бізге, шын мәнінде, сапалы даму қажет. Сондықтан әрбір қадамды жан-жақты, мұқият ойластырып, батыл әрекет ету керек.

Алдағы міндеттерді орындау үшін Үкіметке де, әкімдіктерге де тиісті құзырет берілген. Алайда бұл мүмкіндіктер көп жағдайда дұрыс қолданылмай жатады. Соның кесірінен реформаларды жүзеге асыру қарқыны бәсеңдеп кетті. Мұндайды доғару қажет.

Мемлекеттік органдар арасында өзара келісу мен талқылау жұмысы аяқталғанша, кез келген бастаманың негізгі мән-маңызы да өзгеріп кетеді. Бюрократияны тоқтату қажет, бізге нақты нәтиже керек. Үкімет пен әкімдер жұмыс істеу тәсілін түбегейлі өзгертуге тиіс. Жұмыс барысында жүйелі ұстаным болуы қажет. Мәселені жедел шешумен қатар, экономиканың ұзақмерзімді дамуын қамтамасыз ету өте маңызды.

Қазіргі жағдайда экономикамыздың мейлінше еркін дамуына мән беруіміз қажет. Елімізді дамудың жаңа белесіне шығарамыз десек, бұл жұмысты жедел және дәйекті түрде жүргізген жөн. Мен былтырғы Жолдауымда жаңа экономикалық саясаттың негізгі бағыттарын айқындап бердім. Сондықтан бүгін мен қазіргі экономикалық ахуалға қатысты өзекті мәселелерге тоқталамын.

БІРІНШІ. Бюджет және салық саясатының тиімділігін барынша арттыру қажет. Соңғы бес жыл ішінде бюджет тапшылығы 11 триллион теңгеден асып кетті. Сондықтан бюджетті тиімді басқару және оның өлшемдерін неғұрлым дұрыс болжау Үкіметтің алдында тұрған басты міндет болып қала береді.

Қаржы министрлігі былтырғы табыс жоспарын алдын ала төленген осы жылдың салықтары есебінен орындағаны белгілі. 600 миллиард теңге көлемінде қосылған құн салығын қайтару уақытша тоқтатылды. Демек бюджет мәселелері бизнестің айналымдағы қаражаты есебінен шешілді.

Әлі шешімін таппаған тағы бір мәселе – бюджетті бөлу тәртібі. Ол экономикалық белсенділікті арттыруға бағытталмаған. Қаражат күнделікті мәселелерді шешуге жұмсалады, стратегиялық мақсаттар соның көлеңкесінде қалады. Үкімет шығыстардың экономикалық пайдасы барынша жоғары болуына баса мән бере отырып, оның нақты басымдықтарын айқындауы керек.

Енді бюджеттің кіріс бөлігіне келейік. Қазір жаңа Салық кодексі әзірленіп жатыр. Бұл құжат инвесторларға қолайлы жағдай жасау мен бюджетке қажетті көлемде қаржы түсірудің арасында көкейге қонымды теңгерім болуын қамтамасыз етуі керек. Алайда бизнес қауымдастығында бұл құжат, ең алдымен, салық мөлшерлемесін өсіруді көздейді деген пікір қалыптасып отыр. Қазақстанда түпкі мәні өзгеріп кеткен қосылған құн салығының өзін реформалау қажет. Оны 12 пайыздан 16 пайызға дейін көтеру мәселені шешпейді. Сарапшылар қосылған құн салығын көтеру көлеңкелі экономиканың үлесін арттырып, инфляцияның өсуіне әкеп соқтыруы ықтимал деп орынды пікір білдіріп жатыр. Бұл қадам еліміздің инвестициялық тартымдылығына да кері әсер етуі мүмкін.

Бұрынғы Үкімет Ұлттық қордан бөлінетін трансферттің орнына салықты көтеріп, қазынаға қосымша қаржы түсіреміз деген уәжді алға тартатын. Жаңа Салық кодексін әзірлеу барысына Мемлекет басшысы ретінде менің көңілім толмайды. Алдымызда ұлттық экономиканы сапалы әрі қарқынды дамыту деген өте маңызды міндет тұрғанын терең түсіну қажет.

Табыс пен мүлікке салық салудың жаңа жүйесін енгізбесек, кәсіпкерлерді табысын қалтаға баспай, бизнесін дамыту үшін жұмсауға ынталандырмасақ, арнайы салық режимдерін өзгертпесек, бұл міндетті орындай алмаймыз. Сондықтан Салық кодексі секілді стратегиялық маңызы бар құжатты әзірлеуге осы сала мамандарынан бөлек экономистер мен бизнес өкілдері жұмылдырылуы қажет. Әрине, бюджет қоржынын толтыру міндетін ұмытуға болмайды. Экономика неғұрлым қуатты болса, соғұрлым көп салық түседі деген қағидатты берік ұстану керек.

Салықты жайдан жай көбейте салуға болмайды. Ең алдымен, салық салу жүйесін реттеп, оны жетілдіру қажет. Сондай-ақ көлеңкелі экономиканы барынша азайту керек. Яғни, салық жүйесін басқару жұмысы дұрыс жолға қойылмаса, ең озық деген салық саясатының өзі тиімсіз болып шығады.

Үкімет салық жеңілдіктерін берудің ашық әрі нақты ережелерін әзірлеуге тиіс. Қаржы министрлігінің мәліметі бойынша жеңілдік берудің салдарынан жыл сайын бюджетке орташа есеппен 7 триллионға жуық теңге кем түседі.

Мен салық жеңілдіктерін 20 пайызға азайту туралы тапсырма бердім. Бірақ әлі күнге дейін орындалған жоқ, тіпті, мәселені шешу жолдары да әзір емес. Микро және шағын кәсіпкерлік үшін еңбекақы төлеу қорынан бір реттік төлем жасауды енгізу ісі де аяқсыз қалды. Бұл норманың енгізілгеніне бір жылдан асты. Уәкілетті органдар жұмыстың табысты атқарылғаны туралы есеп берді. Ал бизнес өкілдері бұрынғысынша салық пен жарнаны бюджеттік емес қорларға жеке-жеке төлеуді жалғастырып жатыр.

Бір жағынан, орта бизнеске нақты қолдау көрсету мәселесіне айрықша мән беру керек. Мысалы, көп жағдайда бизнесті қолдан ұсақтап жатады. Кәсіпкерлерді тиісті санатқа бөлу әдістемесі дұрыс жолға қойылмаған. Мемлекеттік сатып алу және мемлекеттік қолдау шараларын ұсыну кезінде орта бизнеске басымдық берілуі керек. Осы мәселелерді міндетті түрде шешу қажет. Бизнеске әкімшілік қысым көрсетуді азайту керек, соның ішінде реттеу қағидатын қолдану арқылы ықпал етуді доғарған жөн. Тоқетерін айтсақ, осы салаға сапалы өзгеріс жасау керек.

Тағы бір мәселе. Салық жүйесін толық цифрландыру қажет. Бұл сала цифрлық тәсілдерді, әсіресе, жасанды интеллектіні қолдану жағынан ең алдыңғы шепте болуға тиіс. Қысқасы, атқаратын жұмыс – ауқымды.

Мемлекеттік кірістер комитетінде 2000-2014 жылдары іске қосылған 14 ақпараттық жүйе бар. Олардың көбі кеңінен қолданылмайды. 2021 жылы бұл жүйелердің бәрі халықаралық қаржы ұйымдарының қолдауымен 12 жыл бойы жасалған жаңа жүйелермен алмастырылуы керек еді. Бірақ қаражат игерілгеніне қарамастан, еш нәтиже жоқ. Ведомстволық барлық ақпараттық жүйесіне тәуелсіз IT-аудит жүргізуді тапсырамын.

Жаңа Салық кодексін әзірлеумен қатар Мемлекеттік кірістер комитетінің жаңа ақпараттық архитектурасын қалыптастыру қажет. Жалпы, салық және бюджет саласына түбегейлі реформа қажет. Соның арқасында мемлекет пен бизнестің арасында жаңа қоғамдық шарт жасалмақ. Осылайша, ұлттық табысты әділ бөлудің парасатты жолы қалыптасады. Бұл – Үкіметтің алдында тұрған негізгі басымдық. Жаңарған салық және бюджет заңнамасы мен жарияланған жаңа экономикалық саясаттың берік тұғырына айналуы керек.

ЕКІНШІ. Жаңа инвестициялық кезеңді бастау керек. Өндіру саласындағы жобалардан түскен пайда қайтадан инвестиция ретінде экономикаға салынып жатыр. Тікелей шетел инвестициясы, негізінен, осы қаражаттың есебінен қамтамасыз етіліп отыр.

Негізгі капиталға салынған инвестицияның ішкі жалпы өнімге шаққандағы үлесі азайып барады. Бұл күрделі жағдай деуге болады. Себебі экономикаға жеткілікті қаражат салынбай жатыр. Соның салдарынан алдағы жылдары елдің даму қарқынын сақтап тұрудың өзі қиын болуы мүмкін. Сондықтан ішкі және сыртқы инвестицияны айтарлықтай көбейту керек. Бұл – жаңадан құрылған Инвестициялық штабтың негізгі міндеті. Штаб елге инвестиция тартуға қажетті біртұтас экожүйе қалыптастыруы керек. Даму институттарының жұмысын жандандырып, бизнес өкілдерімен тиімді диалог жүргізуге тиіс. Шетелдегі мекемелердің, орталық пен аймақтардың арасында тығыз байланыс орнату қажет. Ең бастысы, Инвестициялық штаб қажетті шешімді дер кезінде қабылдауы керек.

Инвесторларға, мысалы, 50 миллион доллардан көп қаржы салуға дайын ірі компанияларға «бір терезе» қағидасымен жан-жақты қолдау көрсеткен жөн. Сонымен қатар жобалардың іске асырылуын қадағалайтын тиімді мониторинг жүйесін іске қосу керек.

Мемлекеттік органдар пайдасы жоқ презентациялар мен іс-шаралар өткізумен әуестенбеуге тиіс. Мекеме басшыларының шетелге жасаған әрбір іссапары нақты нәтиже беруге тиіс. Сапар қорытындысы бойынша Үкімет басшылығына, қажет болған жағдайда, Президентке есеп берілуі керек.

Инвестициялық жобаларды іске асыруға қатысты кедергілер, әсіресе, аймақтарда жиі болып тұрады. Әкімдер инвестиция тартудың орнына ескі әдетке салып, бюджет қаражатына сеніп отырады. Ал аймақтарға барып, жұмыс істегісі келетін инвестор көптеген тосқауылға тап болады.

Жергілікті билік көп жағдайда ешқандай әрекет жасамайды не болмаса инвесторды әуре-сарсаңға салады. Соның кесірінен кәсіпкер жобасын кейінге шегереді немесе біржола тоқтатуға мәжбүр болады.

Аймаққа жеке инвестиция тарту әкімдердің ең басты міндетінің бірі болуы керек. Жалпы, барлық мемлекеттік орган ел экономикасына мейлінше көбірек инвестиция тартуға баса мән беруге тиіс. Бұл – негізгі басымдық, олардың жұмысы да соған сәйкес бағалануы керек.

Мәселе штат санын көбейтіп, жұмыс тобын құрып, жаңа тұжырымдама жазуда емес. Бұл, ең алдымен, мемлекеттік аппараттың жұмыс істеу тәсілін өзгертетін нақты реформа. Соны дұрыс түсіну қажет.

Біз жарты жылдың нәтижесі бойынша Инвестициялық штабтың жұмысын қорытындылаймыз. Әрбір министр мен әкімнің осы бағытта атқарған жұмысына нақты баға береміз. Талап қатаң болады.

Елімізге ауқымды инвестиция тартудың тағы бір маңызды шарты – Ұлттық инфрақұрылым жоспары. Бұл құжат сапалы әзірленуге тиіс. Ойға келгеннің бәрін бір құжатқа жинақтап, сосын бюджеттен қаржы бөлінбеді деп сылтау айту – қолыңнан түк келмейтінін мойындау деген сөз. Үкіметке Инфрақұрылым жоспарын қайта қарауды тапсырамын.

Негізгі басымдықтарды айқындап, стратегиялық маңызы бар жобаларға жеке инвестиция тарту мәселесін мұқият ойластыру керек. Тек аса қажет болған жағдайда ғана қаржылай қолдау шараларын қарастырған жөн.

Елден заңсыз шығарылған активтерді қайтару инвестицияның тағы бір қайнар көзі болуға тиіс. Мен бұл шаруаның бағыт-бағдары туралы бірнеше рет айтқан болатынмын. Бизнес өкілдерімен кездесулерде де осы мәселеге тоқталдым. Уәкілетті құрылымдар жұмысты жандандыруы керек. Түскен қаражатты еліміз үшін маңызы зор жобаларды жүзеге асыруға пайдалану қажет.

Алайда өзге де құқық қорғау органдары жүгенсіздікке жол бермеуге тиіс. Тағы да ескертемін, «шаш ал десе, бас алып», асыра сілтемеу керек. Мен мұндай жөнсіз әрекеттің қай-қайсысын да қатаң айыптаймын. Біздің басты міндетіміз – кәсіпкерлердің еркіндігін шектеу емес, керісінше, елімізде бизнеске және инвестицияға жайлы орта қалыптастыру. Бұл жұмыстың әлеуметтік әділдікті қамтамасыз ету тұрғысынан айрықша мәні бар. Маңызды экономикалық міндетті орындауды көздейтін осы бастаманы ешкімнің жоққа шығаруына жол берілмейді.

ҮШІНШІ. Мемлекеттік сатып алу, мемлекет пен жекеменшік серіктестігі, құрылыс саласын реттеу жүйесін реформалау қажет. Бұл жұмыс инвестиция тарту және бюджет қаражатын тиімді пайдалану ісіндегі реформалармен барынша үйлесіп, оны толықтыра түсуге тиіс.

Қазір Мәжілісте мемлекеттік сатып алу туралы заң жобасы қаралып жатыр. Бұл құжатты пысықтап, жетілдіру қажет. Парламент депутаттарынан осыған ерекше мән беруді сұраймын. Ең алдымен, аудиторлардың қызметін реттеу керек. Осы орайда әркімнің заң нормаларын өз қалауына қарай икемдеп, түсіндіруіне жол беруге болмайды. Бұл – тауар, жұмыс және қызмет ұсынушыларға қойылатын талаптарға да қатысты мәселе. Олардың белгіленген мерзімді бұзғаны және жұмысты сапасыз орындағаны үшін жауапкершілігін күшейту қажет. Мұның, әсіресе, құрылыс саласы үшін маңызы зор.

Мемлекеттік сатып алу туралы жаңа заң ЕРС шарттарын қолдана отырып, инфрақұрылым жобаларын толық жүзеге асыруға мүмкіндік беруге тиіс. Бұл ретте ЕРС шарттарын жасауға дайындық шараларының мерзімі қысқа болуға тиіс. Сонда әкімдіктер басымдық берілген әрі шұғыл жүзеге асырылуға тиіс жобаларды тездетеді.

Мемлекет пен жекеменшіктің серіктестігін дамыту үшін біраз шаруа атқарылды. Бірақ нәтижесі әлі де мардымсыз. Қазір мұндай жобалар, негізінен, әлеуметтік салаға енгізіліп жатыр. Бұл саладан көп табыс түспейтіні белгілі. Ашығын айтқанда, біз нысандардың құрылысына бөліп төлеу арқылы қаржы құйып отырмыз. Мемлекет үшін мұндай тәсіл, әрине, тиімсіз. Жалпы, осы саладағы нормалар мен рәсімдер жеке бизнеске салмақ салады не болмаса инвесторға өте тиімді болғанымен, мемлекетке пайда әкелмейді. Бір сөзбен айтқанда, теңгерімді, яғни балансты сақтау керек, мемлекет пен инвестордың мүддесі бірдей ескерілуі қажет. Бірақ бізде мемлекет пен жекеменшік серіктестігі жеке жобаларды бюджеттен астыртын қаржыландыратын тәсілге айналып кетті.

Мемлекет пен жекеменшік серіктестігі жүйесін қайта құруға қатысты жұмыс баяу жүріп жатыр. Әзірге нақты нәтиже жоқ. Үкімет осы мәселені ретке келтіру қажет.

Ешқандай жаңалық ойлап табудың қажеті жоқ. Оған әлемдегі озық тәжірибені пайдаланып, уақыт тезінен өткен тәсілдерді ұсына алатын халықаралық ұйымдарды тартқан жөн. Бұл мәселені шұғыл шешу керек.

Елімізді экономикалық-әлеуметтік дамыту ісінде маңызды рөл атқаратын құрылыс саласының тиімсіз басқарылуы өте өзекті мәселе болып тұр. Мысалы, жобалардың құнын сметалық есептер арқылы анықтау әдістемесі әлемдік стандарттарға сай емес. Инвесторлар уақытын, қаражатын және жұмысқа деген құлшынысын жоғалтып, ақыры құрылысқа рұқсат беретін құжаттар көп талап етілмейтін елдерге кетіп қалады. Үкімет халықаралық тәжірибені негізге ала отырып, инвесторлар үшін жобалық-сметалық құжаттарды бекіту тәртібін барынша жеңілдету керек.

Өздеріңізге мәлім, мен осыдан бір жарым жыл бұрын әлемдегі озық тәжірибеге сай келетін Қала құрылысы туралы кодекс әзірлеуді тапсырдым. Бірақ менің атыма бірқатар сарапшылар мен кәсіпкерлерден өтініштер келіп жатыр. Олардың айтып жатқан шағымдары мынадай: қазіргі Кодекстің жобасы қойылған талапқа сай келмейді, бұрыннан бар нормалар ұсынылған, жаңа тәсілдер мен шешімдер жоқ. Сондықтан Кодекстің жобасын қайтадан мұқият қарап, жетілдіру қажет.

Қазір құрылыс саласында сараптама жасауды мемлекеттің иелігіне қайтару мәселесі қызу талқыланып жатыр. Азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету – ең басты міндет. Құрылыс сапасына жасалатын бақылауды міндетті түрде күшейту керек. Бұл – анық дүние. Алайда мемлекет осы нарықты түгел иемденіп алмауы қажет. Шынайы бәсеке болуға тиіс. Үкімет барлық тараптың мүддесін ескеруі керек.

Бұл салада үлескерлік құрылысқа, ғимараттардың заңсыз әрі орынсыз салынуына, мүлік иелерінің бірлестігін реформалауға қатысты қордаланған мәселелер бар. Азаматтар үнемі шағымданып жатады. Алайда құзырлы органдар әлі күнге дейін тиісті шара қолданбай отыр. Үкімет бұл мәселе бойынша жыл соңына дейін нақты шешім қабылдауы керек.

Тағы бір өзекті мәселе – сыбайлас жемқорлық. Бұл – құрылыс саласын ғана емес, жалпы экономиканы дамытуға тосқауыл болатын фактор. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаппай күресу қажет. Мен бұл туралы үнемі айтып жүрмін. Осы бағытта біраз жұмыс жасалды, нәтиже де бар. Бірақ солай екен деп, босаңсуға болмайды. Жұмысты жалғастыру қажет. Әсіресе, цифрландыруды белсенді түрде қолдану керек.

Қазір құрылыс саласында бірнеше ақпараттық жүйе бар. Осындай тәсілдер арқылы бөлінген қаражаттың мақсатқа сай жұмсалуын қамтамасыз ету қажет, яғни барынша ашық және қатаң бақылау болуға тиіс. Бұл – өте маңызды мәселе. Себебі қаржының ұрлануы, ең алдымен, құрылыстың сапасына әсер етеді және бюджетке қосымша салмақ салады.

Ақшаға цифрлық теңге арқылы ен салу және оны қадағалау, басқаша айтқанда, «ақшаны бояу» бюджет қаражатының жұмсалуын бақылайтын өте маңызды тетік болуы мүмкін. Бүгінде цифрлық валютаны қолдануға қатысты пилоттық жобалар тиімді жүзеге асырылып жатыр. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігіне Үкіметпен және Ұлттық банкпен бірлесіп, осындай жобалардың ауқымын кеңейтуді, оның ішінде құрылыс саласына барынша енгізуді тапсырамын.

(Басы. Жалғасы 2-бетте)

ЖАҢАЛЫҚТАР ВЕСТИ

Третий ж/д вокзал в Алматы: когда и где его построят

В Алматы на территории Алатауского района планируют начать строить третий железнодорожный вокзал, передает NUR.KZ со ссылкой на пресс-службу городского акимата.

В Алматы построят новый железнодорожный вокзал – в акимате презентовали план детальной планировки (ПДП). Проект предусмотрен рядом документов, опубликованных ранее, в том числе генпланом южной столицы до 2040 года и мастер-планом транспортного каркаса. В акимате уточнили, что строительство вокзала Алматы-3 в Алатауском районе входит в комплекс проектов по развитию агломерации. Отмечается, что новая железнодорожная платформа позволит переориентировать часть грузо- и пассажиропотоков, а также ввести в обращение дополнительные пассажирские поезда, за счет чего транспортная нагрузка на городскую автодорожную инфраструктуру снизится. «Участок для строительства новой железнодорожной платформы находится на магистральной сети, принадлежащей АО Нацкомпания «Қазақстан темір жолы». Проект будет реализован недалеко от микрорайона Мадениет. Платформа будет строиться силами «Қазақстан темір жолы». Наша основная задача была предусмотреть в ПДП вокзал и привокзальную площадь. Сейчас разрабатывается технико-экономическое обоснование, согласно транспортному каркасу, который был опубликован 2 недели назад. У нас стоят сроки – 2026-2027 годы», – сообщил заместитель акима Алматы Аскар Амрин. Напомним, в марте прошлого года стало известно, что железнодорожные вокзалы Алматы вернут в собственность КТЖ. Примерно в это же время правительством был утвержден генплан южной столицы до 2040 года. Отмечалось, что предыдущий генеральный план был утвержден более 20 лет назад – в 2002 году, и не учитывал рост потребностей Алматы. За это время площадь города выросла более чем вдвое – с 33 898 га до 70 348 га, население увеличилось до 2,1 млн человек.

Алматы облысында туризмді дамытуға 58 млрд теңге инвестиция тартылады

Демалыс күндері Алматы облысының әкімдігі мен бір топ инвесторлар арасында Ой-Қарағай шипажайын дамыту жобасына қажетті жағдайлар жасау және қолдау көрсету туралы Меморандумға қол қою ресми рәсімі өтті, деп хабарлайды BAQ.KZ.

Қол жеткізілген уағдаластықтардың аясында 2028 жылға дейін тау курортын кеңейту, атап айтқанда, аспалы жолдар салу, шаңғы трассаларының ұзындығын ұлғайту, еңістерді, параплондар, глампинг алаңдарын жабдықтау, мейрамханалар, көлдер мен этноқалашық салу жоспарлануда.

Жобаны жүзеге асыру барысында Алматы облысы әкімінің орынбасары Рустам Исатаев баяндағандай, негізгі үш бағыт бойынша мемлекеттік қолдау шаралары белгіленді. Оның айтуынша, облыс басшылығы инженерлік-көліктік инфрақұрылыммен қамтамасыз етуге, сондай-ақ әкімшілік қолдау көрсетуге дайын.

Қол қойылған меморандум аясында инженерлік инфрақұрылымды жақсарту, атап айтқанда 15 МВт қосымша электр қуатымен қамтамасыз ету, тау бөктерінде жасанды қар жасау үшін сумен жабдықтау жүйесін кеңейту бойынша маңызды жұмыстарды жүргізу жоспарлануда. Жылына 100 мың текше метрге дейін, сондай-ақ тұрмыстық қажеттіліктер үшін тәулігіне 700 текше метрді қамтамасыз етеді. Тағы бір маңызды қадам - газ құбыры учаскесін оның өткізу қабілетін сағатына 1000 текше метрге дейін арттыра отырып, қайта құру. Сонымен қатар, Байбұлақ ауылынан Ой-Қарағайға дейін жүк және жолаушылар тасымалы жолын салу жобасы жүзеге асырылады. Ал соңғы, бірақ маңызды қадам - жарықтандыру орнатылып, өткізу қабілетін арттыра отырып, Талғар трактісі - Ой-Қарағай жолын қайта жаңғырту,-деді облыс әкімінің орынбасары Рустам Маратұлы аталған меморандум бойынша берген сұхбатында.

Сөз соңында облыс әкімінің орынбасары өңірдегі туризм саласын дамытудың бірінші кезектегі маңызына тоқталды. Ол өңірдің зор әлеуетін ескере отырып, туризмді дамыту жалпы ілгерілеудің негізгі факторына айналатынына сенім білдірді. Туризмге құйылған инвестиция мен көңіл осы саланың өркендеуіне ықпал етіп қана қоймай, өңірдің жалпы экономикалық және әлеуметтік дамуына да игі ықпал ететіні туралы айтты.

Комплектующие для систем капельного полива будут производить в Конаеве

Министр водных ресурсов и ирригации Нуржан Нуржигитов осмотрел готовящийся к открытию завод по выпуску комплектующих для систем капельного полива в городе Конаев, предает агентство Kazinform.

Как известно, капельный полив позволяет более эффективно использовать воду, направляя ее напрямую к корням растений. Завод в Конаеве - это совместный проект казахстанских и китайских бизнесменов. Ожидается, что за неделю объект сможет обеспечивать технологиями капельного полива до 500 га полей. Аналогичный завод планируется открыть и в городе Таразе.

Следом Нуржан Нуржигитов осмотрел насосную станцию № 5 в селе Шенгельды. Как рассказали в пресс-службе Министерства, объект находится в частной собственности, в данный момент прорабатывается вопрос передачи его в государственную собственность. Будет проведена полная реконструкция. Также министру были представлены скорректированные планы по реконструкции поливных сетей Райымбекского, Кегенского, Талгарского, Илийского, Жамбылского и Уйгурского районов Алматинской области и села Сарыбулак. Сроки, требуемые для реализации проектов, - от 8 месяцев до 2-х лет.

Также министр принял участие во встрече между акиматом Алматинской области и делегацией из Китая в лице ведущих компаний в области водоснабжения и водосбережения. Бизнесмены рассказали о новейших разработках и проектах, реализованных в других странах. По итогам встречи, акимат Алматинской области и компании из КНР подписали меморандум по внедрению в регионе водосберегающих технологий.

После этого состоялось совещание, в котором также поучаствовали аким Алматинской области Марат Султангазиев и министр сельского хозяйства Айдарбек Сапаров. Нуржан Нуржигитов выступил с докладом и рассказал о предпринимаемых министерством мерах по накоплению воды на территории Казахстана и ее экономии. Зачитав доклады, оба министра ответили на вопросы местных фермеров и бизнесменов.

Жаңа Үкіметтің кеңейтілген отырысы

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Үкіметтің кеңейтілген отырысында сөйлеген сөзі

(Соңы. Басы 1-бетте)

ТӨРТІНШІ. Экономиканы кешенді түрде ырықтандыру үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет. Бұл – мемлекеттің экономикалық үдерістерге шамадан тыс араласуынан біртіндеп бас тартуға мүмкіндік беретін өте маңызды реформа. Мысалы, отын-энергетика нарығындағы бағаны шектен тыс реттеу мұнай өндірісін төмендетіп, өнім тапшылығын туындатты. Үкімет бұл жағдайдан тиісті қорытынды жасады, ахуал біртіндеп түзеліп жатыр.

Сонымен бірге ұялы байланыс нарығында олқылықтар көп. Қызмет сапасын әлі де жақсарта түсу керек. Мемлекеттің үлесін біртіндеп азайтып, басы артық шектеу және реттеу шараларын алып тастау қажет. Бұлар экономиканың барлық саласына қатысты маңызды міндеттер.

Бақылаусыз монополияны, ресурстарды әділетсіз бөлуді, бәсекенің заңсыз тәсілдерін қолдануды түбірімен жою қажет. Жекешелендіру тиімді жүргізілген жағдайда ғана экономиканың барынша еркін дамуына жол ашылады. Бұл мәселе бойынша көптеген жоспар жасалды. Дегенмен, «баяғы жартас – сол жартас» күйінде қалып тұр. Себебі бұл жоспардың бәрі құр тізім ретінде әзірленді. Онда мүлікті иеліктен шығару қажеттігіне талдау жасалған жоқ, жекешелендірудің нақты шарттары да анықталмаған

Жекешелендірілетін кәсіпорындар туралы ақпарат қолжетімді емес. Жекешелендіру тәсілін таңдау тәртібі де толық реттелмеген. Бұл жағдай сыбайлас жемқорлық қаупін туындатады. Үкіметке мемлекеттік меншік тізілімін қайта қарауды және жекешелендіру үдерісінің әдіс-тәсілін нақтылауды тапсырамын.

Ұлттық компанияларды IPO-ға шығару мәселесін қайта қарау өте маңызды. Бұл істе негізгі мақсат – мемлекеттік активтердің тиімділігін арттыру. Корпоративтік басқарудың заманауи әдіс-тәсілдерін енгізу қажет. Сол арқылы компаниялардың барынша ашық қызмет етуін қамтамасыз етуге болады. Үкімет алдағы екі жылда акцияларының едәуір бөлігі IPO-ға шығарылатын ірі нысандардың нақты тізімін жасауға тиіс.

Тағы бір маңызды мәселе. Квазимемлекеттік секторда ауқымды реформа жасау қажет. Қай жерде мемлекеттің үлесі сақталуы керек, қай тұста бәсекені дамыту қажет деген мәселені біржола шешіп алған жөн. Әсіресе, «Самұрық-Қазына» қорына кіретін компанияларда мемлекеттің үлесі басым. Сондықтан жұмысты солардан бастау керек. Қорды түбегейлі сауықтыру үшін жүйелі әрі тың шаралар қажет. Негізгі мақсат – инвесторлармен бірлесе отырып, ірі жобаларды кеңінен жүзеге асыру арқылы Қордың экономикалық құнын арттыру.

Үкіметке бір ай ішінде Стратегиялық жоспарлау және реформалар, Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттіктерімен бірлесе отырып, Экономиканы ырықтандыру (либерализация) туралы Жарлықты әзірлеуді тапсырамын. Құжатта үш бағытқа баса мән берілуі керек: нарықтағы бәсекені арттыру, жекешелендіруді тиімді жүргізу және квазимемлекеттік секторды реформалау мәселелері.

БЕСІНШІ. Еліміздегі өндірістің дамуына тың серпін беру қажет. Баршаға түсінікті және тиімді индустрия саясатын жүргізу үшін былтыр жеке министрлік құрылды. Содан бері біраз уақыт өтті, енді жұмыстың нәтижесін көрсету керек. Министрлік саланың даму бағдарын анықтап, инвесторларға жол көрсетуі керек. Озық технологияны қолданатын жаңа өндірістер ашу қажет. Алайда нақты шаралар мен әдіс-тәсілдер дайын емес. Өндірістің дамуына серпін беретін жобалардың тізімі бар, дегенмен, бұл жұмыс та толық аяқталмаған.

Бұл өндірістер экономика құрылымын өзгертуге, еліміздің мықты өнеркәсіптік негізін қалауға және технологиялық өсімді қамтамасыз етуге тиіс. Әзірге мұның ешқайсысы іске асқан жоқ. Көптеген жобаны қаржыландыру көздері айқындалған жоқ.

Мемлекет болашақта еліміздің экономикалық өркендеуіне негіз болатын ауқымды әрі инновациялық жобаларды бірінші кезекте қолдауы қажет. Осы тұста жұмыс істеп тұрған өндірістерді жаңғыртумен қатар, еліміз үшін мүлде жаңа өндіріс орындарын ашуға баса мән беру керек.

Үкімет халықаралық қаржы институттарымен, трансұлттық корпорациялармен және отандық кәсіпкерлермен арадағы сындарлы диалогты нығайта түсуі қажет. Жалпы, еліміздің болашақтағы индустриялық келбеті қандай болады, қандай кәсіпорындар маңызды рөл атқарады деген сауалдарға жауап болуға тиіс. Яғни, уақыттың талабына сай белсенді жұмыс істеу керек.

Келесі маңызды міндет бұл – қазіргі өндіріс орындарын түбегейлі жаңғырту мәселесі. Бұл жұмысты, ең алдымен, әбден тозған металлургия комбинаттарынан бастау керек. Өйткені ондағы жағдай өте нашар деуге болады. Себеп – бәрімізге белгілі. Өндірісті дамытуға және жаңғыртуға қажетті инвестиция салынбайды. Соның салдарынан дайын өнімнің қосылған құны төмендейді, сапалы жұмыс орындары азаяды.

Бұдан бөлек, өндірістің техникалық жағдайына да қатаң бақылау жасап отыру қажет. Кейбір инвестор тапқан табысын тек қалтаға басқанды жөн көреді. Еңбек қауіпсіздігі, экология, өндірісті жаңғырту сияқты маңызды мәселелерге мүлде назар аударылмайды. Мұндай жағдайға бәріміз куә болдық. Сондықтан менің тапсырмаммен Қарағанды комбинаты ұлттық инвесторға берілді. Оған берілуінің басты себебі – инвестордың кәсіпорынды кешенді түрде жаңғыртамын деген ниетінің болуы. Өндірістің жұмысын тоқтатпау және апатты жағдайға жол бермеу үшін кен орнын дереу қалпына келтіру, өндірістік қауіпсіздікті күшейту, материалдық-техникалық базаны жаңарту керек.

Сондай-ақ жаңа өндірістер ашып, қосылған құны жоғары тауарлар шығару үшін ауқымды инвестиция тартқан жөн. Жоғары технологиямен сапалы құрыш құю тәсілін меңгеру керек. Мұндай өнімдер көлік жасау өнеркәсібіне және басқа да салаларға қажет. Алдағы бес жылда кәсіпорын өндіріс қарқынын барынша арттырып, ТМД-да көш бастап тұрған металлургия комбинаттарының қатарына қайта қосылуы керек.

Келесі маңызды міндет. Индустрия саласында мықты орта кәсіпкерлікті қалыптастыру қажет. Мен осы мәселені бірнеше рет көтердім. Алайда әлі күнге дейін жүйелі жұмыс жоспары жасалған жоқ. Қандай басымдықтар болуы керек, кәсіпкерлерге қандай қолдау көрсетіледі деген сұрақтардың жауабы әзірге белгісіз.

Жалпы, елімізде заманға сай жаңа өндірістер ашуға мүмкіндік жетеді. Мысалы, ірі мұнай-газ және тау-кен компаниялары жер қойнауын игеру кезінде озық технологияны пайдалана отырып, ұлттық экономиканың құрылымын өзгертуге тиіс.

Елімізде жол және құрылыс техникасын, энергетика саласына, суару жүйесіне қажетті құрал-жабдықтар мен басқа да көптеген дайын өнім шығаруға болады. Мұндай өндірістерді қазірден бастап қолға алмасақ, құрал-жабдық импортына толық тәуелді болып қалуымыз әбден мүмкін. Сондықтан индустриялық саясат инфрақұрылымды жаңғырту және минералды-шикізат кешенін дамыту жоспарына сай жүргізілуі өте маңызды.

Осы орайда еліміз машина жасау саласында біршама табысқа жетті. Енді автокөлік құрастырудың анағұрлым күрделі деңгейіне біртіндеп көшу керек.

Елімізде өңдеу өнеркәсібінің басқа да болашағы зор салаларын дамытқан жөн. Сондай-ақ ішкі нарықтың сұранысын толық өтегеннен кейін бизнесті экспортқа шығуға бағыттау қажет. Мұндай қадам кәсіпкерліміздің бәсекеге қабілеті жоғары екенін көрсететін болады.

Нақты секторды ұзақ мерзімге арналған қаржымен қамтамасыз ету – өнеркәсіп саласын қарқынды дамытудың негізгі шарты. Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының активтерін тиімді пайдалану – осы мәселені шешудің бір амалы. Бұл ретте, әрине, міндетті түрде зейнетақы жинағының сақталуын қамтамасыз ету керек. Сондықтан экономиканы әртараптандыруға және индустрияландыруға ықпал ететін жобаларды мұқият іріктеу қажет. Экономикалық айналымға түсетін зейнетақы активтерін тек қана нарық талаптарына сай қолдану керек. Бұл мәселеде салымшылар алдындағы жауапкершілік өте жоғары. Қажет болса, Үкімет бірыңғай зейнетақы салымдары есебінен жүзеге асырылатын жобалардың пайыздық өсімін субсидиялауға тиіс. Осы маңызды жұмысқа квазимемлекеттік құрылымдар сияқты делдалдарды қолдан жасаудың қажеті жоқ. Мұндай жағдай бұрын талай рет болған. Бұл іске тиісті сараптама жасай алатын және қажетті инфрақұрылымы бар екінші деңгейдегі банктерді белсенді түрде тарту керек.

Банктерді экономиканың нақты секторына қаржы құюға ынталандыру керек. Үкімет пен Ұлттық банк өзара тығыз ынтымақтасып, бұл жұмысты бірлесе жүргізуге тиіс. Жалпы, Ұлттық банк инфляция үдерісі мен экономиканың өсімін бақылап отыруды көздейтін тиімді жалпымемлекеттік саясатты ұстануы керек.

АЛТЫНШЫ. Агроөнеркәсіп кешенін дамыту және су ресурстарын үнемдеп пайдалану өте маңызды.

Ауыл шаруашылығының дамуын тежеп тұрған кедергілерді бәріміз білеміз. Басты түйткіл – жылдар бойы қажетті қаржының жеткілікті бөлінбеуі. Инвестицияның тапшылығы техниканың тозуына, егіннің бітік және еңбектің өнімді болмауына әкеп соқтырады. Сондықтан ауыл шаруашылығына бөлінетін қаржыны барынша, тіпті, мүмкіндік болса, екі есе арттыру қажет. Оған бюджеттен ғана емес, басқа да қаржы көздерінен, соның ішінде екінші деңгейдегі банктерден қаражат тартқан жөн.

Көктемгі егіс науқанына және күзгі жиын-терінге жеңілдікпен берілетін несиені 1,5 триллион теңгеге дейін арттыру керек. Ал инвестициялық жобаларға бөлінетін жеңілдетілген несиені 800 миллиард теңгеге жеткізу қажет. Жеңілдікпен лизинг беруге жыл сайын кемінде 450 миллиард теңге бөлінуге тиіс. Сонда әр жыл сайын ауыл шаруашылығы техникасының 10 пайызы жаңарып отырады. Бұл шаралар ауыл шаруашылығының жалпы өнімін 2 есе арттыруға жол ашады.

Сондай-ақ минералды тыңайтқыш себуді ғылыми негізі бар қажеттіліктің тым болмағанда жартысына жеткізуге мүмкіндік береді. Бір гектар жерден 10 центнер өнім алу – еліміз үшін мақтанатын көрсеткіш емес. Демек Қазақстандағы кәсіпорындарда сапалы тыңайтқыштар өндірілгенімен, агрохимия саласында мүлде жұмыс істелмейді.

Мен былтырғы Жолдауымда осы салаға қатысты нақты тапсырма бердім. Үш жыл ішінде агроөнеркәсіп саласындағы өңделген өнімнің үлесін 70 пайызға жеткізу туралы міндет қойылды. Бұл бағытта ауыз толтырып айтарлықтай жұмыс жасалып жатқан жоқ. Қазіргі таңда тек шикізат өндірісіне ғана сеніп отыруға болмайды.

Ауыл шаруашылығы өнімін өңдеумен белсенді түрде айналысу керек. Үкімет осы мәселеге айрықша назар аударуға тиіс. Ауыл шаруашылығымен шұғылданам деушілердің санын мейлінше көбейту керек. Дақыл түрін көбейтіп, егіннің шығымын арттырып жатқан диқандарға жан-жақты қолдау көрсеткен жөн.

Сондай-ақ бірыңғай жер салығын қолдану мәселесін қайта қарастыру қажет. Себебі, іс жүзіне келгенде, біраз түйткіл бар. Негізгі талап – салық төлеуді жеңілдету ғана емес. Ең бастысы, шаруалар жерді тиімді пайдаланып, барынша мол өнім беруге ұмтылуы керек.

Мемлекеттік қолдау шараларын «бір терезе» қағидасымен жүзеге асыру қажет, яғни салалық қаржы институттарының қызметін бір жерге біріктірген жөн.

Аграрлық несие корпорациясының әлеуетін арттырып, оған әкімдіктердің ауыл шаруашылығын субсидиялау құзыретін беру қажет. Ол үшін агроөнеркәсіп кешені субъектілеріне жеңілдетілген несие және субсидия беру қызметтерін бірыңғай цифрлық платформаға біріктіру керек.

Жалпы, агроөнеркәсіп кешеніне ауқымды реформа жасалуға тиіс. Нақты айтқанда, жаңа технологияларды енгізіп, жерді және басқа ресурстарды ұтымды пайдаланып, жеңілдіктер мен субсидиялардың тиімділігін арттыру қажет. Мұның бәрі, түптеп келгенде, ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігін арттырады, яғни нақты нәтиже береді.

Су ресурстарының қолжетімді болуы – агроөнеркәсіп кешенінің тұрақты дамуына тікелей ықпал ететін маңызды фактор. Былтыр Жамбыл облысының диқандары су тапшылығынан қатты зардап шекті. Биыл да құрғақшылық болуы мүмкін. Арнайы құрылған Су ресурстары және ирригация министрлігінің жұмысы әзірге ойдағыдай нәтиже берген жоқ. Ал көрші мемлекеттер су тапшылығын жою үшін нақты мақсат қойып, белсенді жұмыс істеп жатыр.

Ал бізде болса, су ресурстарын басқару жүйесін дамыту тұжырымдамасы тек жақында ғана қабылданды. Бұл құжат тым ұзақ талқыланды. Ашығын айту керек, жағдай өте күрделі. Мысалы, еліміздегі суармалы жердің 13 пайызында ғана су үнемдеу технологиясы бар. Әсіресе, Түркістан және Қызылорда облыстарындағы жағдай мүшкіл, құрғақшылық қаупі аса жоғары. Соған қарамастан, осы аймақтарда тиісті жұмыс жүргізіліп жатқан жоқ. Сондықтан суды көп қажет ететін дақылдарды азайтып, құрғақшылыққа төзімді дақылдарды көбейту керек, су үнемдейтін технологияны енгізу қажет. Ахуалды жақсарту үшін батыл әрекет жасау керек.

Ең алдымен, су үнемдеу технологиясын кең ауқымда енгізген жөн. Шыны керек, біз суды тым орынсыз жұмсаймыз. «Судың да сұрауы бар». Бүкіл ел болып суды үнемдеп пайдалану мәдениетін қалыптастыруымыз керек. Көрші мемлекеттердің тәжірибесін зерттеп, тиімді тұстарын алу қажет. Елді сумен қамтамасыз ету – аса маңызды міндет, ұлттық қауіпсіздік мәселесі деуге болады. Өнеркәсіпте, агросекторда, коммуналдық шаруашылықта, жалпы, барлық салада суды тиімді пайдалану мәселесіне ерекше мән беру қажет.

ЖЕТІНШІ. Коммуналдық-энергетикалық секторды жаңғырту жұмыстарын жеделдету керек.

Елді мекендердің тыныс-тіршілігіне қажетті барлық жүйе үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету маңызды. Бұл – Үкімет пен әкімдіктердің негізгі міндетінің бірі. Алайда жыл сайын жылыту маусымында сол бір проблемалар қайталана береді. Мемлекеттік органдар қателіктер мен олқылықтардан сабақ алмайды. Соның кесірінен осы сала қазіргі мүшкіл халге жетіп отыр.

Алматыдағы екінші жылу электр орталығындағы бу-газ қондырғысының құрылысы созылып кетті. Екібастұздағы бірінші ГРЭС-тің энергоблогын қалпына келтіре алмай жүргенімізге он жылдан асты (2012 жылдан бері). Сондай-ақ Екібастұздағы екінші ГРЭС-ті кеңейту және күрделі жөндеу жобасы уақтылы жүзеге асырылмай жатыр. Үкімет, ең алдымен, биыл апатты жағдайдағы 19 жылу орталығын жаңғырту жұмыстарын аяқтауға тиіс. Сонымен қатар қуаты 700 мегаваттан асатын қосымша қуат көзімен қамтамасыз ету керек. Белгіленген мерзімді шегеруге болмайды.

Жалпы, еліміз электр, жылу, су өндіру және жеткізу қуатының тапшылығын сезініп отырғаны жасырын емес. Балқаш жылу электр орталығы құрылысының аяқталмай қалуы, табиғи монополия субъектілерінің ашық жұмыс істемеуі, сондай-ақ тарифтердің өсімін қолдан тежеу – осының бәрі кезінде жіберілген ірілі-ұсақты қателіктердің салдары. Салаға түбегейлі реформа жүргізген жөн. Ол үшін жүйелі жұмыс атқару қажет.

Ең алдымен, тарифтер ұзақ мерзімге белгіленуі керек. Бұл межелі уақыт ішінде салынған инвестицияны ақтап, инфрақұрылым нысандарын тиісті қалыпта сақтауға мүмкіндік береді. Табиғи монополия субъектілеріне тарифті белгілі бір табыс нормасына сай есептеп, бекітуге рұқсат беру қажет.

Тиімді бақылау жүргізу аса маңызды. Мұны осы саладағы бүкіл үдерісті толық цифрландыру арқылы ғана қамтамасыз етуге болады. Ресурстарды есептеу және деректерді онлайн режимде беру жүйесін енгізу керек. Тарифтерді өсіру тұтынушыларға атаулы субсидия беру ісімен қатар жүруге тиіс. Бұл үдерісті барынша жеңілдетіп, автоматтандырған жөн. Үкімет елдің коммуналдық-энергетикалық инфрақұрылым нысандарын қайта қалпына келтіріп, дамыту үшін нақты кешенді шаралар әзірлеуі керек.

Сонымен қатар әкімдер қалаларды абаттандыру жұмыстарын белсенді қолға алып, оның ластануына жол бермеуі қажет. Ең алдымен, ірі қалаларда қатты тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдейтін зауыттар салу керек. Ол үшін инвестор тарту маңызды. Сондай-ақ қалаларды көгалдандыру ісімен айналысу қажет. Қазір бұл жұмыс ойдағыдай жүргізілмей жатыр.

Электр қуаты, жылу, су, жалпы тиімді коммуналдық шаруашылық – басты игілігіміз. Оның қолжетімді болуы халықтың тұрмыс сапасына тікелей әсер етеді. Бұл – саладағы қордаланған барлық мәселені кезең-кезеңімен шешуге мүмкіндік беретін маңызды әрі кешенді реформа.

СЕГІЗІНШІ. Еліміздің көлік-логистикалық әлеуетін арттыру үшін белсенді жұмыс істеу қажет. Қазақстанды Еуразияның толыққанды көлік-логистикалық және транзиттік хабына айналдыру – алдымызда тұрған стратегиялық міндет. Осы міндетті іске асыру үшін Көлік министрлігі құрылды. Сондықтан министрлік осы саладағы өзекті мәселелер бойынша шұғыл және тиімді шешімдер қабылдауы керек. Нақты нәтиже күтемін.

Биыл бірінші жартыжылдықта теміржол саласындағы өзекті мәселелерді шешу жолдарын қамтитын Бағдарламалық құжатты қабылдау қажет. Мәселе аз емес. Атап айтқанда, вагондарды жаңарту жұмысын тездету керек. Контейнерлердің тапшылығын жою қажет.

Магистралды желілерді кеңейтуге қатысты барлық жобаларды жүзеге асыру қажет (2028 жылға қарай 1,3 мың шақырым). Жалпы, теміржол саласын қарқынды түрде цифрландыру керек. Бұл қадам оның тиімділігі мен өнімділігін едәуір арттыруға, бюджет қаражатын үнемдеуге мүмкіндік береді.

Келесі – автожол мәселесі. Еліміз үшін айрықша маңызды «Астана – Балқаш – Алматы» тас жолы әлі күнге дейін жөнделіп біткен жоқ. Құрылыс 2017 жылдан бері жүріп жатыр. Республикалық маңызы бар «Атырау – Астрахань», «Ақтөбе – Қандыағаш», «Талдықорған – Өскемен» жолдарының жөнделіп жатқанына 5 жылдан асты. Биыл осы жұмыстар біржола аяқталуға тиіс. Бұл жерде бірнеше мәселені ескеру қажет. Қалыптасқан тәжірибеге қарасақ, республикалық маңызы бар жолдардың тендерін көп жағдайда тек шетел компаниялары ұтып алады. Мұндай жобаларға қолынан іс келетін, тиісті техникамен жабдықталған өз кәсіпорындарымызды тарту керек.

Сонымен қатар, жол құрылысына қажетті техниканы елімізде шығару жолдарын дамытып, өзіміздің дайын өнімді пайдалану керек. Жалпы, жол мәселесіне келгенде бір ғана мақсат болуға тиіс. Республикалық немесе аймақтық жол болсын, еліміздегі жолдың бәрі сапалы болуы керек. Әзірге жағдай мәз емес.

ТОҒЫЗЫНШЫ. Экономиканы цифрландыру ісін жалғастыру және жасанды интеллект технологиясын кеңінен қолдану аса маңызды.

Біз мемлекеттік және қаржы қызметтерін цифрландыру ісінде айтарлықтай табысқа қол жеткіздік. Мәселен, 2023 жылдың қорытындысы бойынша қолма-қол ақшасыз төлем үлесі 88 пайызға жетті. 2020 жылға дейін бұл көрсеткіш 50 пайыздан аспаған еді. Небәрі төрт жылдың ішінде Қазақстанда қаржы технологиясы қарқынды дамыды. Бұл жетістік экономиканың басқа салаларына да үлгі болуға тиіс. Оларды да цифрландыру ісін қолға алатын кез келді.

Әр министрлікте өз саласына цифрлық өзгеріс жасау картасы болуы қажет (Сингапур тәжірибесі бойынша). Мұндай картада министрліктерге қарасты салаларға алдағы бес жыл ішінде қандай технологияның жаппай енгізілетіні туралы көзқарас толық көрініс табуға тиіс.

Жасанды интеллектіні дамытуға баса назар аудару қажет. Сарапшылардың бағалауынша, 2026 жылға қарай әлемдегі кәсіпорындардың 80 пайыздан астамы жасанды интеллект құралдарын қолданады (бүгінде бұл көрсеткіш 5 пайызға да жетпейді).

Медицина, білім беру, креативті индустрия салаларында жаһандық өзгерістер болып жатыр. Біз бұған қазірдің өзінде куә болып отырмыз. Нақты айтқанда, жасанды интеллекті арқылы біз экономикамызды қарқынды түрде дамытамыз, сондай-ақ елімізде ең үздік инновацияларды қолданамыз. Ол үшін жұмысты түбірінен бастауымыз керек, яғни институционалдық орта қалыптастыру керек.

Жасанды интеллектінің негізгі арқауы – мәліметтер (немесе деректер). Алайда бұл жерде мәселенің екі жағы бар екенін ескеру қажет, бір жағынан, мәліметтер көпке қолжетімді болуы керек, екінші жағынан, қауіпсіздік, жеке мәліметтерге қол сұқпау, мәліметтердің сапалы болуын қамтамасыз ету мәселесі бар.

Үкімет 87 мемлекеттік мәліметтер базасынан құралатын дерекқор қалыптастырды. Алайда жасанды интеллектінің озық үлгілерін жасау үшін мұның өзі аздық етеді. Сондықтан мемлекеттік және коммерциялық сектордағы иесі нақтыланбаған деректерді жинақтай берген жөн.

Сондай-ақ деректерді басқару жүйесінің бірыңғай архитектурасын енгізген дұрыс. Біз қуаты күшті суперкомпьютер құруға кірістік. Ол ғалымдарға ғана емес, сонымен қатар біздің нарықта жұмыс істейтін түрлі компанияларға да қолжетімді болады. Бұл қадам «ауқымды деректерді» кеңінен қолдануға тың серпін беретініне сенімдімін.

Соңғы жылдары ғылым саласына бөлінетін қаржы айтарлықтай көбейді. Соның арқасында министрліктер зерттеу институттарымен бірлесе отырып, жасанды интеллектіні өз саласында қолдануға мүмкіндік беретін жобаларды ұсына алады. Әрине, ең алдымен, білікті кадрлар қажет. Үкімет осы сала бойынша озық білім беру бағдарламаларын әзірлеуге тиіс.

Бұдан бөлек, шетелдің белгілі мамандарын тарту үшін Digital Nomad Residency арнайы бағдарламасын іске қосу керек. Яғни, елімізді әлемдегі «цифрлық көшпенділердің ордасына» айналдыруымыз қажет. Бір сөзбен айтқанда, заманның ағымынан қалмау керек.

Цифрлық технологияны неғұрлым жедел әрі тиімді пайдалансақ, даму қарқынымыз да соғұрлым табысты болмақ.

ОНЫНШЫ. Әлеуметтік салаға айрықша назар аударған жөн. Реформа жүргізген кезде әлеуметтік көмектің кімге және қалай берілетінін түгел қайта қарау қажет. Яғни, бөлінген қаржыны барынша тиімді жұмсап, оны шын мәнінде көмекке мұқтаж адамға беру керек.

Қазіргі таңда төрт жарым миллионға жуық адам мемлекеттен әлеуметтік көмек алады. Бұл – шамамен еліміздің әрбір бесінші тұрғыны деген сөз. Басым көпшілігі – еңбекке жарамды азаматтар. Халыққа әлеуметтік көмек береміз деп, біз, шыны керек, қоғамда масылдық психологияға жол бердік. Өркениетті ел боламыз десек, мұндай жағымсыз үдеріске тосқауыл қоюымыз керек.

Тұратын үйі, тіпті, астында қымбат көлігі бар азаматтарға емес, көмекке зәру адамдарға көмек берілуі қажет. Жалпы, азаматтарға әлеуметтік қолдау көрсету жүйесін қайта қараған жөн. Себебі мемлекеттен көмек алу үшін табысын әдейі азайтып көрсететін адамдар бар. Әлеуметтік көмекті кімге беру қажеттігі адамның кірісіне емес, шығысына қарап анықталуға тиіс. Бұл мәселеде бір нақты шешім қабылдау қажет.

Азаматтарды еңбекпен қамту – халықты әлеуметтік тұрғыдан қорғаудың маңызды бағыты. Қазір Еңбекпен қамту орталықтары жаңғыртылып жатыр. Осы жұмысты уақтылы аяқтау қажет. Оларға нақты нәтижесіне қарай, яғни жұмысқа орналасқан адам санына байланысты ақы төленген жөн. Үкімет барлық амал-тәсілді зерделеп, халыққа әлеуметтік көмек көрсетудің жаңа кешенді үлгісін ұсынуы керек.

Тағы бір маңызды міндет. Еліміздің барлық азаматына бірдей жағдай жасап, шын мәнінде, көмекке мұқтаж адамдарға жәрдем беру – әлеуметтік мемлекеттің басты міндеті. Қазір мемлекет бюджетінің жартысынан көбі әлеуметтік салаға бөлініп жатыр.

Соңғы жылдары әлеуметтік саладағы инфрақұрылымды дамыту үшін біраз жұмыс атқарылды. Әлеуметтік сала мамандарының, әсіресе, педагогтер мен медицина қызметкерлерінің беделін арттыруға баса мән берілді. Енді азаматтарға көрсетілетін қызметтің сапасын жақсарту қажет. Бұл – ең алдымен, денсаулық сақтау саласына қатысты мәселе.

Міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жүйесінің іске қосылғанына бес жыл болды. Содан бері бұл саланың бюджеті 2 есе артты. Биыл 2,6 триллион теңге бөлінеді. Алайда медициналық көмектің сапасы айтарлықтай жақсарды деп айтуға болмайды. Көптеген қызмет әлі де қолжетімді емес.

Бұдан бөлек, көп жағдайда ресурстар тиімсіз жұмсалады. Соның салдарынан бұл салаға қосымша қаржы бөліп, бюджетке салмақ салуға тура келеді. Үкімет медициналық сақтандыру жүйесінің қызметін қатаң бақылауға алуы керек. Бұл жүйе қарапайым әрі түсінікті болуға тиіс.

Медициналық көмектің бірыңғай топтамасын қалыптастыру қажет. Мемлекет кепілдік беретін медициналық қызмет оның базалық бөлігі болуға тиіс. Келесі бөлігі жұмыс берушілер мен азаматтардың жарналарынан құралатын сақтандыру қаражаты есебінен жасақталуы керек.

Жергілікті атқарушы органдардың жауапкершілігін арттырған жөн. Әлеуметтік жағынан осал топтағы кейбір азаматтар үшін медициналық сақтандыру жүйесіне аударылатын төлемдер жергілікті бюджеттен бөлінуге тиіс.

Сонымен қатар медицина инфрақұрылымын дамыту – өте маңызды міндет. «Ауылда денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы бойынша 655 нысан салу жоспарланған еді. Іс жүзінде оның тек 85-і ашылған. Мұның бәрі жұмыстың тиімсіз жүргізіліп жатқанын көрсетеді.

Жобалық-сметалық құжаттар тым баяу әзірленді, құрылыс ұзаққа созылды немесе нысандардың құны қымбаттап кетті деген себептер айтылып жүр. Мұның қай-қайсысы да – құр сылтау. Басқа себебі жоқ деп ойлаймын. Қажет болса, министр де, әкім де кез келген мәселені шұғыл шеше алады. Демек сондай ниет болмай тұр деген сөз.

Сондай-ақ «Жайлы мектеп» ұлттық жобасымен жаңа форматтағы 369 мектеп салу жоспарланған. Мұнда техникалық құжаттар дер кезінде әзірленбеген, жер де уақытылы бөлінбеген. Оған қоса отандық өндірушілердің көбі жаңа мектептердің құрылысына қатыса алмайтынын айтып, шағымданып жүр. Үкіметке, әкімдерге және «Самұрық-Қазына» қорына ұлттық жобаларды жүзеге асыруға кедергі болып жатқан барлық мәселені дереу шешуді тапсырамын.

Құрметті жиынға қатысушылар!

Жалпы, өткен жыл еліміз үшін табысты болды деп айтуға болады. Әрине, шешімін таппаған өзекті мәселелер әлі де бар. Сондықтан еліміздің сапалы дамуы үшін тиісті шешімдерді қабылдауымыз қажет.

Біз алдағы уақытта жаңа экономикалық бағдармен жүреміз десек, Үкімет және әкімдер жұмыс істеу тәсілін түбегейлі өзгертуге тиіс. Ұлттық экономиканы өркендету үшін жаңа идеялар және ұзақ мерзімге арналған жүйелі ұстаным қажет. Біз еліміздің даму қарқынын күшейтуіміз керек. Экономиканы әртараптандырып, шетелден көбірек инвестиция тарту қажет.

Үкіметтің басты міндеттерінің бірі – экономикалық қызмет субъектілерінің бәріне бірдей жағдай жасау. Экономикаға жаңа серпін беру үшін Үкімет кәсіпкерлермен, инвесторлармен толыққанды серіктес ретінде тығыз байланыста жұмыс істеуі қажет.

Мемлекеттік аппарат барынша тиімді және үйлесімді жұмыс істеуі керек. Қағазбастылық, көзбояушылық дегенді доғару қажет. Осындай жағымсыз үдерістердің кесірінен жұрттың реформаға және Әділетті Қазақстанға деген сенімі азаяды.

Жоғарыдан тапсырма берілгенін, азаматтардан арыз түскенін немесе жағдайдың нашарлап кеткенін күтіп отырмау керек. Бастама көтеріп, дербес жұмыс істей білу қажет.

Қазір бүкіл әлем аса күрделі тарихи кезеңде өмір сүріп жатыр. Осындай кезеңде мемлекеттердің көпжылдық даму бағдары айқындалады. Сондықтан біз уақыт талабына сай болып, жылдам әрі батыл қимылдауымыз керек. Жалаң сөзге уақыт кетірмей, нақты әрекет жасап, саяси жауапкершілік таныту қажет.

Дәл қазіргі кезеңде әрбір күннің қадірін дұрыс түсініп, қолда бар мүмкіндікті дұрыс пайдалануымыз керек. Әйтпесе, жаһандық бәсекеге ілесу қиын болады. Табысқа жету үшін мемлекет пен қоғам ортақ мүдде жолында әрдайым бірге болуы керек. Біз өркениетті ұлт ретінде тек жарқын болашаққа ұмтылып, тек алға қарай қадам басуымыз қажет.

Қазір Үкімет айрықша құзыретке ие болды. Осы мүмкіндікті дұрыс пайдалану керек. Шұғыл түрде тиісті шешімдерді қабылдау қажет.

Мен бүгін бірқатар маңызды мәселеге тоқталдым. Әрине, басқа да өзекті мәселелер бар. Үкіметтің алдында тұрған міндеттер – өте маңызды. Дереу жұмысқа кірісу керек. Түптеп келгенде, экономиканың әр саласында түбегейлі реформалар жасалуға тиіс.

Жұмыстарыңыз табысты болсын!

Akorda.kz

Мемлекет басшысының Жарлығымен Олжас Абайұлы Бектенов Қазақстан Республикасының Премьер-министрі болып тағайындалды, ол бұрынғы атқарған лауазымынан босатылды. Бұл туралы Ақорда баспасөз қызметі хабарлады

Олжас Бектенов ҚР Премьер-министрі қызметіне тағайындалды

Еске салайық, бүгін Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың қатысуымен Парламент Мәжілісінің пленарлық отырысы өтті.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев бұл кандидатураны әуелі «Amanat» партиясы ұсынғанын және аталған ұсыныспен келіскенін айтты.

«Олжас Бектенов – тәжірибелі мемлекеттік қызметші. Оны Қазақстан экономикасы және басқа да салалары бойынша білім мол, ұйымдастыру қабілеті жоғары, тәртіпті, адал, еңбекқор азамат. Сондықтан ел экономикасының алдында тұрған мақсатты жүзеге асыруға қабілеті жетеді деп ойлаймын. Сіздер келісім берген жағдайда, Үкіметтің жаңа құрамы табыстағанымызды сақтай отырып, Қазақстанды сапалы даму жолына шығару үшін бар күш-жігерін салады деп сенемін. Ертең Үкіметтің кеңейтілген жиыны өтеді. Сол кезде жаңа құрамның алдында тұрған жаңа міндеттерге тоқталамын. Енді ұсынылған кандидатура бойынша пікірлеріңізді айтып, дауыс бересіңіздер», деді Президент Қасым-Жомарт Тоқаев.

Пленарлық отырыста қолданыстағы заңнамаға сәйкес, ұсынылған кандидатураны Мәжілістегі партиялардың фракциялары талқылап, бір ауыздан шешім қабылдады.

Олжас Бектенов 1980 жылы Алматы қаласында дүниеге келген. Еңбек жолын 2002 жылы Алматы қаласы Әділет басқармасы бөлімінің бас маманы ретінде бастаған.

2018-2019 жылдары – ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі төрағасының орынбасары.

2019-2022 жылдары – ҚР Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі төрағасының бірінші орынбасары.

2022 жылдың ақпанынан 2023 жылдың сәуірінде дейін – Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің төрағасы.

2023 жылдың 3 сәуірінде Мемлекет басшысының Жарлығымен Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігінің басшысы болды.

9 ақпан - Мұқағали Мақатаевтың туған күні

ШЕШЕ, СЕН БАҚЫТТЫСЫҢ!

Көп жылдардан бері туған нағашыларым туралы, оның ішінде Дәмеш апам туралы жазсам деген бір ой мазалап жүр еді, соны жазудың реті енді ғана келген сияқты.

Әлеуеттің шежіре деректері бойынша Ұлы жүз – әйгілі Қангелді батырдың бір баласы Қойбастан Дәлі, ал Дәлі атамыздың Қамысбай және Байғозы деген екі ұлы болған екен. Қамысбайдан Мақатай туылса, Мақатайдан Сүлеймен атамыз туылады. Сүлеймен атамыздың Мұқағали, Тоқтарбай, Көрпеш деген үш ұлы болған. Мұқағали атамыздан екі ұл Жұлдыз бен Айбар және Ләззат, Майгүл, Алмагүл, Шолпан деген қыздар бар. Ағаның ортаншы бауыры Тоқтарбайдан Асхат және қыздары Дариға, Жазира туылған болса, кенже бауыры Көрпештен Жаңабай туылады.

Ал енді Қамысбай атамыздан туған бауыры Байғозы атамыздың Байкүшік деген ұлынан Жолшы атамыз туылған, ал Жолшы атамыздың бәйбішесі Дәмештен менің анам Қалиман туылса, тоқалы Бүбіқаннан Мұқтар, Серікбай, Мұқтарбек және қыздары Күләш, Күлдән, Астарқан, Дақан, Бақытгүл туылған. Осылайша бірлігі жарасқан, туыстығы басым Дәлі атамыздың немерелері Сүлеймен мен Жолшы аталарымыздың үйлері ұзын етіп салынған үйдің екі жағында екі шаңырақ болып тұрған екен. Бүгінде осы үлкен шаңырақтан тараған кейінгі ұрпақ араласып, туыстығын жоғалтпай, ата дәстүрді жалғастырып келеді. Ал енді ата жолын қуып келер болсақ, менің нағашы атам Жолшы Мақатай атамыздың ұлы Сүлейменнің немере бауыры, ал менің шешем Қалиман мен Мұқағали аға шөбере бауыр болып келеді. Туыстығы мен сыйластығы басым болғаны сонша, кезінде Сүлеймен атамыз баласы Тоқтарбайды бауыры Жолшыға берген екен, осылайша Тоқтарбай аға шешемнің артынан ұлдар ілескенге дейін Жолшының баласы аталып, құжат бойынша Жолшиев болып келген екен.

Халқының мақтанышпен айтып жүрген нар тұлғасы, менің нағашым Мұқағали Мақатаев жайлы жазылып та, айтылып та келеді, айтыла береді де. Ал осындай нар тұлғаның туысы болғанымыз біздің кеудемізге бір мақтаныш сезімін оятады, қандай керемет сезім десеңізші.

«Екі нәрсе барлық тілде жатталар: Бірі –жақсы, бірі жаман ат болар. Жақсы болсаң мақтаулы атың сақталар. Жаман болсаң – жаман атың датталар» деп, Баласағұн бабамыз айтқандай, жақсы атымен жарқын бейнесі көпшіліктің көңілінде сақталған, нәзік те сұлу сырлы өлеңдерін жұртының іздеп жүріп оқитын сүйіктісі мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, жетісулық ақиық ақын Мұқағали Мақатаевтың біз білетін және білмейтін тұстары баршылық, қалай болғанда ақынның өзін сүйген халқының білгені дұрыс қой, әсте сақтап қалмай, көпшілік қауымен бөлісуді өзімнің азамат ретіндегі борышым деп санаймын.

Алматы облысы, Райымбек ауданы, Қарасаз ауылындағы Мұқағали ағаның музейінде екі анасы екі жағына алып түскен отбасылық суретте ағаның бір жағында туған анасы Нағиман апа, ал екінші жағында отырған емізіп баққан шешесі Дәмеш апа отыр. Ол кісі-менің шешемнің анасы. Ағаны тіршілігінде аузынан тастамай «менің балам» деп, айтып жүретін. Себебі Нағиман ауырып баланы емізе алмай, көкірегінен сүті шықпай қалғанда Дәмеш апамыз Мұқағали ағамызды етегіне салып емізіп кеткен екен. Онда апамыз менің шешемді жаңа босанып отырған болса керек. Осылайша, Дәмеш апам ағамыз бен менің шешем екеуін екі жасқа келгенге дейін емізген екен. Олар ержетіп есейген кезге дейін ағақарындас болып бір үйде тәрбиеленген. Отбасылы болып, әркайсысы әр жақта жүрсе де сыйластығы жарасқан жандар еді. Олай дейтінім, ағаның қарындасына деген қамқорлығы жөнінде бір оқиғаны сондай бір ризашылық мақтанышпен айтып отыратын.

Бұл оқиға 1995 жылы күзде болса керек, шешем толғағы жақындап қиналып отырған кезде (әкем ол кезде Шымкент қаласында оқып жүрген) Мұқағали аға бір затын алуға үйге келіпті, шешемнің жағдайын білген соң жүгіріп жүріп көшеде бір жанар май таситын көлікті тоқтатып, сол көлікпен шешемді аудан орталығы Нарынқолға ауруханаға апарыпты. Кейін шешемді ауруханадан шығарып, ауылға алып келген соң, осынша қамқорлығына риза болған шешем ағаға менің атымды қоюын өтінген. Осылайша менің атымды нағашым, менің шешемнің қолғанаты, сүйеніші, серігі, үлкен азаматы болсын деп Серік қойған екен. Осы оқиғаны естіген сайын жүрегіме ерекше мақтаныш, сондай бір ризашылық сезімі мені де баурап алады. Кейде атымды естіген сайын мен ағаның атымды ғана емес, затымның атыма сай азамат болуыма бағдаршам болып ескертіп тұратындай сезініп, бойыма ерекше бір күш беретіндей болады.

Ал, енді тақырыптан ауытқымайын, әңгіме нағашы апам Дәмеш жөнінде болуы керек еді ғой. Дәмеш апамды мен Орта жүздің алты ұлының бірі Найманның Оқпан деген ұлының Айсұлу деген әйеліне қатты ұқсатам. Апаның өмірінде сол кісінің өміріне ұқсайтын жерлері бар. Әрине менің айтпағым ол кісінің ерлікке бара – бар келетін іс әрекетінде болып отыр. Менің апам Дәмеш 1901 жылы туылған, ал атам Жолшы 1917 жылғы, екеуінің жас ерекшелігі 16 жас. Тегінде апам атамның ағасына атастырылып, қалың малы төленіп қойған екен. Ол кісі ерте қайтыс болыпты да апамыз амалсыздан кенже інісі Жолшы атама тұрмысқа шығуға тура келген. Алайда, бір қызығы кеңес өкіметі тұсында, яғни 1918 жылы Жолшы атам бесіктегі 1 жастағы бала, апам бойжеткен 17 жастағы қыз екен. Осылайша, апам 1931 жылы 30 жасында 14 жастағы атама тұрмысқа шыққан. Осылайша, апам 1 жастағы атамды баласындай бағып, жыласа жуатып, тамағын беріп, ұйықтатып бағып қағып, өсіріп бозбала жасқа келгенде оған тұрмысқа шыққан. Осыны көріп риза болған енесі апама «өмір жасың ұзақ, бақытты бол» деп, батасын берген екен. Ал апам бірде бізге «енем атақты бақсы, көріпкел, көпке шапағаты тиген адам» деп, мақтап отыратын. Апаның сүйегі асыл, көп ауырмайтын еді, ауырса емделуді айтсақ, бізге «мен ұзақ жасаймын, енемнің айтқаны келеді» дейтін. Расында, апам 1998 жылы 97 жасында дүниеден өтті. Осылайша атам менің апамнан бір ғана перзент көрген. Ол менің шешем 1932 жылы туылған, Мұқағали ағаның артынан ерген қарындасы Жолшиева Қалиман. Алайда, атамның атын, отын өшірмей, ұрпағын жалғайтын ұлы болмаған соң 45 жастағы апам соғыс аяқталғаннан кейін 1946 жылы 29 жастағы атама өзі рұқсатын беріп, атамызды Бүбіхан апамыз атамыздан 4 ұл, 5 қыз тапқан. Бүгінде әркайсысы бір отбасы болып, шаңырақ көтеріп, балалы-шағалы болып кетті.

Дәмеш апам басына түскен барлық қиындықты мойымай, күйеуінің орнын жоқтатпай, Отан соғысы кезінде еңбек етті, соғыстан кейін де де көппен бірге бір кісідей еңбегін тоқтатқан емес. Қолы қалт еткенде шұлық тоқитын, оны майданда жүрген атама және оның майдандас достарына жіберетін. Апам өте бауырмал және балажан еді. Соғыс кезінде майданда ата - анасынан ажырап қалған жетім көптеген ұлт өкілдерінің балаларын ел арасына таратып берген тұсында, көптен қалыспай 5 баласын бағып алыпты. Оның ішінде неміс, шешен, орыс, украин ұлты болса керек. Кейін ер жетіп, өз туыстарын іздеп, Ресей жаққа кеткен сыңайлы. Апам сол балаларын сағынғанда ерекше бір алаңдаушылық сезіммен айтып отыратын. «Қайда жүр екен қарақтарым, қайда жүрсе де аман болса екен» деп, тілеуін тілеп отыратын. Сондай-ақ атамның екінші әйелінен, абысынынан туған барлық балалардың тәрбиесіне араласып келді. Балалардың бәрі апамды анасындай көріп кетті. Себебі аналары Бүбіхан апа 1972 жылы өмірден өткеннен кейін бар ауыртпалық Дәмеш апама түсті.

Балаларының ішінде Мұқағали ағаның орны ерекше екені, оны мен орта мектепте жоғары сыныпта оқып жүргенде де, Мұқағали аға ауылға ұйғыр ақыны Илья Бахтиямен бірге келген кезде де сезіліп тұрды. Сабақтан келген сәтте, үйге кірмей ақ, аулада жүрген Дәмеш апамның жүзінен, сол күнгі ақжарқын мейірімге толы көзқарасынан бір өзгерістің бары байқалды. Шешем артынша, «апаңның баласы

келді, кіріп қонақтармен амандасып шық» деді. Аң-таң болған мен үйге кіріп, қонақтармен амандасып жатқанда, Мұқағали аға – Оу, мына бала-Қалиманның тұла бойы тұңғышы, менімен бір емшекті тең емген менің қарындасымның үлкен баласы Серік пе, жігіт болып қалыпты, ассалаумағалайкум!-деп, маңдайымнан иіскеп, құшағына қысты. Төрде тағы да отырған басқа қонақтармен де қол беріп амандасып шықтым. Бір ғана толықтау келген бұжыр бет, шашын бір жағына қарай көтеріп тараған кісінің кім екенін білмедім (кейінннен ол кісі Илья Молотов деген ақын аға екен), ал қалғандары-біздің мектептің директоры Иманбаев Сұраншы аға, қасында жиі көретін ағамыз Құрманов Мәжит – спорт мектебінің директоры және Әбітбаев Тоқымқан деген кісі отырды. Әкем мен шешем қазан жақта қой сойып, сойылған қойдың етін қазанға салып, әуре болып есі кетіп, жүгіріп жүр. Апам қонақтармен әңгіме дүкен құрып, баласының қасынан шыққысы келмей айналшықтап, «бала-шаға аман ба?» деп, қаладағы ағаның үй ішінің амандығын сұрап жатыр. Ағаның апама деген ықыласын байқап қалған Сұраншы аға «бала болып құшағына кірсеңші» деп, бір қалжыңдап та алды. Осындай жақсы отырыс кезінде тағы бір топ қонақ кіріп амандық сұрасып жатты. Бір білгенім, аудан басшылары-ау деп топшыладым, өйткені келгендер ағаның үйге емес аудандағы басшылыққа барып, бір ауыз айтып қоюы керек еді деген сияқты бірдеңелерді айтып жатты. Сол кездегі ағаның біз кездесуді ертеңге жоспарлағанбыз, мен шешемнің және жездемнің үйіне келдім, ал мына жігіт барамын десе қарсы емеспін деп кесіп тастапты. Мен қазір ойласам ол кезде ондай батыл қадамға екінің бірі бара қоймайтын еді, өйткені үйге аудандық партия комитетінің жауапты хатшысы келген екен. Мұқағали ағаның ауданға деген іс сапарынан қарындасына, әсіресе Дәмеш апама деген сағынышы басымдау болды ау деген ойда қалдым. Сол күні бәріміздің, әсіресе апам мен ағаның ұзын сонар әңгімесі түн ортасы ауып барып басылды-ау. Әттең, сол кезде ағаның апама өлеңмен айтқандары есте қалмайтынын білмедім ғой, «қағазға жазып алмадым» деп өкіндім. Ағаның «Шеше, сен бақыттысың» деген өлеңі Нағиман апама емес Дәмеш апама жазылғандай.

Кейде өлеңді неге «Ана, сен бақыттысың» деп жазбаған. Шеше деп апамды айтып отыр ғой деп сенгім келмейді, «тапқан баладан баққан бала ыстық емес пе» демеуші ме еді атамыз қазақ, өмірдің ыстық суығын Нағиман апамнан кем көрмеді деп өзімді жұбатам. Әсіресе өлеңнің мына шумақтары соны растап тұрғандай:

Мен сенің қанықпын ғой көз жасыңа,
Өзім кепіл тот басып тозбасыма.
Екі жыр жазсам саған бірін арнап,
«Шеше» деп жаздым ылғи сөз басына.
Шеше, сен бақыттысың, сен бақыттысың, жыламағын,
Жәй түсіп жатқанда да құламадың.
Тәңіріңнен мен едім ғой сұрағаның,
Сондықтан жыламағын, жыламағын

Қалай болғанда да, ақын осы өлеңі арқылы барлық аналардың тағдыр тауқыметін бір кісідей көріп, қиналған сәттеріне басу айтып, ризашылығын білдірді, ыстық ықыласын осындай өлеңдерімен дөп басып жырлады-ау деп ойладым, әрине ақынның анаға деген ыстық махаббаты осылай болуға тиіс деп топшыладым.

Біреуді бар ғып қуантып, біреуді жоқ қып жылатқан, Біреуді шыңға шығарып, біреуді орға құлатқан, жасағанның ісіне амалым жоқ, жаратқан! – дегендей, ағамыз ақындық талантының арқасында шыңға көтерілді, көптің көңілінен шықты, жалынды өлеңімен адамның жан дүниесін тербетті, ақтық демі үзілгенше өмірді жырлап өтті, шыңға көтерілді. Адам болып келіп аққудай боп таза күйінде бұл өмірден не бары қырық төрт жасында бақиға аттанып кете барды.

Бүгінде мен ойлаймын, апамның өзіндік ұстанымы болған екен-ау деп. Олай дейтінім апам айтып отыратын еді. «Екі нәрседен әсте қорықпау керек, олар ризық несібе мен ажал, олар міндетті түрде келеді» дейтін. Шынында да бұл ақиқат қой. Өмір бар жерде өлім бар, ризық дәм, уақыт сағаты таусылса, бақилық өмірдің барын түсінген, сондықтан да апам қанша ауыр болса да сабырлық танытып, тас түйін болғаны содан екен. Мұқағали аға да өмірде қиналған кезде тас түйін болып, оңаша қалып, өз ойымен өзі болып, көп ойланып, ізденіп, толғанып, артынша сол мазалап жүрген ойын жинақтап тез арада қағазға жазып тастай беретін, ал ағаның тас түйін болып күй кешуі апамның бойындағы қасиет, оған бәріміз куә. Олай дейтінім, ағаның жары Лашын апа түннің бір уағына дейін отырып, әр жерде бір шашылып қалған қағаздарын, ағаның жазған жазбаларын жинап жүреді екен. Осындай қажырлы да қиындығы басым еңбегі ағаны ұлы ақын етті. Сонымен қатар, бойындағы тума таланты, көптеген жақсы қасиеттері, өмірде болатын қиындықтарға және талас-тартыстарға қарамастан ағаның еңбегін нәтижелі етті, халықтың көңілінен шықты. Оны бала ақын Жамбылдың мына бір шумақ өлеңдерінен байқалады:

Ата, сенің арманың сірә жоқ шығар,
«Ұлы ақын» дейді өзіңді
игі жақсылар.
Өлеңнен іздеп, өмірдің өшпес
сәулесін,
Болмады ашкөз, тойымсыз,
сараң,таққұмар

Бұл өлең жолдарына ешкімнің таласы жоқ шығар, шындық осы. Ағаның арманы жоқ деп ойлаймын. Өлеңдері арқылы қоғамда болып жатқан барлық жағдайды айна қатесіз өз күйінде жырлады. Осылайша өзінің өмірге деген көзқарасын білдіріп шындықты айта білді, ұлылық таныта білген ұлы ақын, өмірдің нәрін биліктен емес, байлықтан да емес, тек өлеңнен іздеп тапты ғой деймін.

Серік ҚАПАРОВ,
еңбек ардагері.
Шонжы ауылы

Пікір

СҰХБАТ ЖАЙЛЫ ОЙ БӨЛІСТІ

Қонаев қалалық ардагерлер кеңесіндегі кезекті басқосу Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Egemen Qazaqstan» газетіне берген сұхбатына арналды. Бұл отырысқа Қонаев қалалық ардагерлер кеңесінің төрағасы Амангелді Беспаев, ҚХА Алматы облыстық филиалының жанындағы Қонаев қалалық ақсақалдар кеңесінің төрағасы Бейсетай Қашақбаев, Алматы облыстық Ауған соғысы ардагерлер одағының тө рағасы Қанат Молдабергенов, қалалық аналар кеңесінің төрағасы Дәметкен Нүсіпбекова, «Қонаев ақсақалдар кеңесі» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Базарбай Оралбаев, «Герман Кеңес әскері тобы және Варшава келісімі шарт әскери тобы, Монғол Халық Республикасы біріккен ардагерлер тобы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Бекзат Махатов және қалалық ардагерлер кеңесінің мүшелері қатысты.

Басқосуды Қонаев қалалық ардагерлер кеңесінің төрағасы Амангелді Беспаев кіріспе сөзбен ашқанан кейін, баяндама жасаған кеңес төрағасының көмекшісі Бақытбек Дәулетов ел Президенті Қасым – Жомарт Кемелұлының газет редакторына берген сұхбаттың билік пен қоғамға терең ой салғанын, елдің алдында тұрған маңызды міндеттерді саралауға, өткеннен сабақ алып, қателіктен арылуға үндеуінің артында үлкен мән жатқанына кеңірек тоқталып өтті.

Баяндама бойынша жарыссөзге шыққан қалалық аналар кеңесінің төрағасы Дәметкен Нүсіпбекова елімізде медицина қызметкерлерінің, мектепте, колледжде және балабақшада жұмыс істейтін педагогтердің жалақысының өскені жалпы қоғамға оң әсер еткенін айта келіп, еңбекақының жоғарылауы қоғамның дені сау және білімді азаматтардың қалыптасуына ықпал ететіндігі жайлы өз ойын білдірді. Сондай-ақ тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрестің жаңа әрі тиімді шараларын қарастыратын заң жобасы әзірленіп жатқандықтан, бұл заңнан үлкен үміт күтетінін жеткізді.

«Герман Кеңес әскері тобы және Варшава келісімі шарт әскери тобы Монғол Халық Республикасы біріккен ардагерлер тобы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Бекзат Махатов: «Менің ойымша, мектептерде тәрбие жұмыстарына баса мән берілуі керек. Ол үшін балаларды емес, ең алдымен ата-аналарды тәрбиелеу керек. Бұл мақсатта мектептерде ата-аналармен дөңгелек үстел ұйымдастыра отырып, ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрімізді насихаттайтын іс-шаралар төңірегінде басқосулар жиірек өткізілсе, 30 жылда жіберген кемшілік, олқылықтарымыздың орнын толтыра аламыз», - деді.

«Қонаев ақсақалдар кеңесі» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Базарбай Оралбаев: «Президенттің газет редакторына берген жауабы бүкіл қоғаммен ашық диалогқа шыққандай әсер қалдырды. Сұхбат барысында халықты толғандырған сауалдарға жауап қана емес, келешекте атқарылуға тиіс маңызды міндеттердің әрқайсымызға байланысты екеніне де тоқталды. Қасым-Жомарт Кемелұлы 2024 жылы атқарылатын ауқымды жұмыстардың бағытын анықтап, стратегиялық ұлттық бағдарларды сақтау, ұлттық бірегейлікті нығайту, ұлтты көтерудегі күш-жігерді шоғырландыру бойынша ұзақ мерзімді мақсаттарды қойып отыр», - деген ойын білдірді.

Кеңес мүшелері Бейсентай Қашақбаев, Зинайда Волкова, Лидия Прохоровская, Абдымырза Президенттің жарқын болашақты жүзеге асыруға бірлесе отырып, белсенді үлес қосуға қоғамға айтарлықтай ой салғанын, сонымен қатар қоғамдағы өткір мәселелер мен толғандырған сауалдарға жауап бергені жөніндегі ойларымен бөлісті.

Зарыққан ӘБІЛҚАСЫМҰЛЫ

Рухани тәрбие

АДАМНЫҢ РУХАНИ БАЙЛЫҒЫ - АДАМГЕРШІЛІК

Адамның рухани байлығы адамгершілік екені баршамызға аян. Адамгершілік – бұл рухани тәрбие. Жаңа кезеңдегі өзекті мәселелерінің бірі жас ұрпаққа – адамгершілік – рухани тәрбие беру. Рухани адамгершілік тәрбие-екі жақты процесс. Адамгершілікке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру барысында, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады. Сондай-ақ, жас ұрпақтың бойына өмірдің мәні, сүйіспеншілік, бақыт, сыйластық, татулық, бірлік, төзімділік сынды құндылықтарды дарыту арқылы баланың қоғамда өз орнын табуына, қабілет пен дарынының ашыла түсуіне, ақыл-парасатын дамытуына, яғни сәнді де мәнді өмір сүруіне қызмет етеді.

«Адамгершілікке тәрбиелеу құралы – еңбек пен ата – ана үлгісі», – деп Ы. Алтынсарин атамыз айтқандай, құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру баланың туылған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімді етіп тәрбиелеу қажет.

Жаңа 2023-2024 оқу жылында білім беру саласында «Біртұтас тәрбие бағдарламасы» жүзеге асырылуда. Біртұтас тәрбие бағдарламасы» ұлттық, адами құндылықтарға негізделген. Бұл құжатта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын толыққанды жүзеге асыру үшін білім алушылардың бойында қалыптастырылуы тиіс құндылықтар мен тәрбиенің мақсаты, міндеттері айқындалады. Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, әлемдік озық білімді игерген саналы азаматты тәрбиелеу мақсаты көзделеді. ҚР оқу ағарту министрі Ғани Бейсембаев: «Министрлік оқушылармен, ата-аналармен және қоғаммен идеологиялық жұмысты жандандыруға бағытталған 2023-2025 жылдарға арналған Бірыңғай білім беру бағдарламасын әзірледі. Осы жылдың 1 қыркүйегінен бастап барлық білім беру ұйымдарында ата-аналарға педагогикалық қолдау көрсету орталықтары жұмыс істей бастады. Олардың ең бірінші басымдығы – балаларды оқыту мен тәрбиелеуде отбасы мен мектептің өзара әрекеттесуін күшейту, бала тәрбиесінде оң мәдениетті дамыту»-деді.

Адамгершілік тәрбиесі оқушыларды адамгершілік ұғымы, принциптері, мінез-құлық нормалары жайындағы білімімен кемелдендіреді. Оқушылар оларды оқып үйренумен шектелмей, оқу, тәрбие, еңбек процесінде іске асырғанда адамгершілік олардың сеніміне айналады.

Адамгершілік қатынастар моральдық нормалармен өлшенеді. Моральдың негізгі міндеті - адамның мінез-құлқын тәрбиелеу, осы арқылы олардың бойында әдеп сақтау қатынастарын қалыптастыру, адам мен қоғам арасындағы қатынасты реттеу. Адамгершілік тәрбиесі оқушылардың моральдық сенімдерін, жағымды мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін қалыптастырады. Ол үшін әр отбасындағы ата-ананың балаларына беретін үлгісі дұрыс болуы керек. Егер ата-ана өзі жағымсыз әрекеттерге барып, өзін мәдениетсіз ұстап, адамгершілік қасиеті болмаса, ұрпағы да сол істі әрі қарай жалғайды. Ата-анасы үйінде дұрыс тәрбие берсе, балабақша мен мектепте сол тәрбие жалғасын тапса, ұрпағымыз адамгершілігі мол құзіретті тұлға болары сөзсіз. Сондықтан әр отбасындағы ата-ана бала тәрбиелеуде өзінен бастағаны абзал.

Қорыта келгенде, тәрбие – ұрпақты биік мұратқа жетелейтін сапалы білімнің тұғыры. Ұлттық құндылықтармен сусындап өскен ұрпақ ұлағатты болмақ. Дәл осы өскелең ұрпағымыз ұлттың сапасын құрайды. Сондықтан да қадір-қасиет, ар-намыс,адамгершілік, адалдық, патриотизм, жауапкершілік, әдептілік, мейірімділік, сүйіспеншілік, үлкенге ізет, кішіге құрмет сияқты қасиеттерге ие шығармашыл азаматты тәрбиелеу баршамыздың міндетіміз.

Гүлзира СТАНҚҰЛОВА,
Жамбыл ауданы
аналар кеңесінің төрайымы.

ҚҰТТЫҚТАЙМЫЗ!

ҚҰРМЕТТІ ТОКТЫКАН ӘБІШКЫЗЫ.

Сізді 80 жасқа толған мерей тойыңызбен құттықтаймыз.

Ана әлемнің шамшырағы,бесіктің иесі,өмірдің керегесі.

Осынау жылдар ішінде өмірдің талай белестерінен табысты өтіп

Бүгін өркенін жайған алып бәйтеректей үлкен әулеттің ақылшысы, тірегі, алтын қазығы болып отырсыз. Сізге зор денсаулық, ұзақ ғұмыр тілейміз, көрер қуанышыңыз көп балсын.

Жүз жасаңыз.

Чапай ауылдық
округінің әкімдігі.
Ардагерлер, аналар кеңесі

Спорт

ТУРНИР В ЧЕСТЬ 30-ЛЕТИЯ МАСЛИХАТОВ РК

В минувшую субботу в селе Отеген батыр прошло очередное важное спортивное событие - турнир по грэпплингу AIGA «Sagadat Batyr Kids». Оно было приурочено к 30-летию образования маслихатов Казахстана, как одной из ветвей представительной власти независимого государства.

В зале ДЮСШ по улице Ажимуртова опять было многолюдно. Один из главных организаторов соревнований - депутат областного маслихата

Нурсултан Орынбасаров (к слову, один из самых молодых по возрасту) и обладатель «черного пояса» по бразильскому джиу-джитсу радует своей последовательностью. Это не первое инициированное им массовое мероприятие. Только недавно в данной спортивной школе проходил турнир KKJ KIDS PRO, куда приехало более 200 участников разных возрастов (от 4 до 14 лет) из Казахстана и Кувейта, об этом подробно писала наша газета «Алатау ардагеры».

На этот раз в районном центре собрались 300 детей в возрасте от 4 до 13 лет из разных районов области, а также прибыли высокопоставленные гости. В частности, аким района Багдат Карасаев, председатель районного маслихата Роза Абилова, представители областного центра, руководитель управления культуры и спорта Алматинской области Ерболат Сарабеков и другие.

На торжественном открытии турнира выступили председатель Алматинского областного маслихата Талгат Байедилов, аким Илийского района Багдат Карасаев, президент клуба имени Сагадата Нурмагамбетова, почетный гражданин Илийского района и почетный гражданин Алматинской области председатель Алматинского областного совета ветеранов Ерболат Турумбетов. Выступающие поздравили юных спортсменов и гостей с 30 летием образования маслихатов и отметили важность пропаганды здорового образа жизни, вовлечения молодежи в массовый спорт.

Здесь стоит отдельно остановиться на

выступлении почетного президента клуба «Sagadat Batyr – QTT» Е. Турумбетова. Ерблат Сапарович напомнил, что Нурсултан Орынбасаров – яркий пример целеустремленного, патриотичного, с гражданской позицией человека. За 8 лет с момента создания своего клуба, он воспитал несколько чемпионов и призеров мира по джиу-джитсу и грэпплингу. На сегодня у клуба шесть спортивных залов в Алматы, Алматинской и Жетысу областях, где тренируются более 1000 человек! Можно смело говорить о том, что, в целом, в Казахстане и Алматинской области в частности, данные виды спорта пользуются растущей популярностью, причем не только у мальчишек и мужчин. Восходящая звезда бразильского боевого искусства, воспитанница клуба - Жибек Кулымбетова в свои 17 лет стала уже 8- кратной чемпионкой мира, обладательницей «пурпурового пояса», означающего обретение спортсменом сильного внутреннего стержня. Недавно она стала лауреатом премии» Дарын». Жибек была в числе почетных гостей турнира. Неподдельный интерес зрителей вызвало появление на турнире трехкратной чемпионки мира по рукопашному бою, родной сестры непобежденного казахстанского бойца (18-0) в UFC Шавхата Рахмонова - Соры. Приглашение таких кумиров спорта, беседа, (фото с ними) молодых, начинающих джитсеров, грэпплеров безусловно становится украшением любого спортивного мероприятия и зарождают мечту походить на них.

Итоги турнира таковы: первое место – команда «Sagadat Batyr - QTT», второе место - команда «Gres QTT», 3 место - команда «KDS». Все победители награждены кубками, медалями, дипломами.

Рамазан ЕЛЕШЕВ,
Илийский район

АЛАТАУ Ардагері
Басылым 2023 жылғы 7 қыркүйектен шыға бастады

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Ардагер ұйымы»
Республикалық қоғамдық бірлестігі
Алматы облыстық филиалы
Директор:
Ерболат ТҰРЫМБЕТОВ

БАС РЕДАКТОР:
Роза Айдарбекова
Тел.: 8 777 251 9310

ТІЛШІЛЕР:
Алтынбай Сиқымбек
Тел.: 8 705 965 3661
Рамазан Елешев
Тел.: 8 747 706 1334

Жарияланған мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді.

«Алатау ардагері» газетінде жарияланған материалдарды көшіріп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты керек.

Газет аптасына 1 рет – жұма күні шығады

Суреттердің сапасы үшін редакция жауап береді.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және даму министрлігінің Ақпарат комитетінде 2023 жылдың 21 тамызында тіркеліп KZ91VPY00075894 номерлі куәлігі берілген.

Газет «Алматы-Боашақ» акционерлік қоғамының баспаханасында басылды. Алматы қаласы С.Мұқанов көшесі , 23-В.

МЕКЕНЖАЙЫМЫЗ:
Қонаев қаласы, Жамбыл көшесі, 13/1.

«Алатау ардагері» газеті басылымының бүгінгі санның таралымы – 6200,
Тапсырыс №222
Индексі – 65472.